

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Sobre l'ús en valencià del verb *apropar* i d'uns quants castellanismes mentals més

Eugeni S. Reig

[InfoMigjorn](#), núm. 1.398, 13/11/2018

Actualment observem un ús creixent del verb *apropar* tant en el català escrit com en el català parlat, sobretot en els mitjans de comunicació, en internet i en les generacions més joves. Cal deixar ben clar que el verb *apropar* és un castellanisme mental que ha penetrat en la nostra llengua no fa gaires anys.

El verb patrimonial català per excel·lència per a aquest concepte és *acostar*. El verb *acostar*, àmpliament usat en tota la nostra àrea lingüística des del naixement de la llengua, el tenim documentat en l'any 1250 però podem estar-ne ben segurs que ja es deia molts anys abans. *Apropar* es documenta per primera volta en català l'any 1842. Tenim també el verb equivalent *atansar*, documentat en 1342. I també tenim altres verbs genuïns catalans sinònims d'*acostar* i d'*atansar* com ara *arrimar* –que ja trobem en texts medievals– *arrambar*, *atracar* o *aproximar*, tots ells molt antics en català.

I una cosa semblant passa amb els adjectius *pròxim* –que l’usem, com a mínim, des de fa quatre segles– i *proper* –documentat per primera volta l’any 1880–, així com amb els substantius *acostament* i *apropament*. Cal que tinguem ben clar que *apropar*, *apropament* i *proper* són castellanismes mentals. Com que el castellà de *cerca* fa *acercar*, *acercamiento* i *cercano*, nosaltres copiem el mecanisme i, per analogia o paral·lelisme, de *prop* fem *apropar*, *apropament* i *proper*, encara que els mots patrimonials catalans són *acostar*, *acostament* i *pròxim*, mots que, durant segles, hem usat tots els catalanoparlants i ens els hem passats de pares a fills, de generació en generació, fins arribar a l’actualitat.

Ramon Torrents, en un escrit titulat “Prop, proper, apropar” que va publicar en el seu blog *Raons de llengua* el 21 de maig del 2017, escriu:

En la correcció d’un llibre escolar que em va encarregar l’editorial Teide a final dels anys setanta o començament dels vuitanta, algun dels autors (tots llicenciats en pedagogia) proposava un exercici pràctic en què els alumnes havien de ser convidats a “visitar i conèixer la *propania*”. El text, és clar, es referia al rodal, la rodalia o les immediacions (la *cercanía*) del lloc de l’excursió escolar suggerida.

En la prova oral d’un examen de la Junta Permanent de Català per a no catalanoparlants, per facilitar la conversa, vaig demanar a una aspirant que em parlés de les coses en què solia ocupar els dies de festa. Em va respondre amb diferents activitats, una de les quals era «dinar amb la família *propana*» (la *familia cercana*, no cal dir-ho).

És veritat que formar *apropar* a partir de *prop* –de la mateixa manera que el castellà forma *acercar* de *cerca*, l’occità *approchar* de *pròche* i el francès *approcher* de *proche*– respon a un mecanisme mental lògic. Són construccions regulars. Però en la nostra llengua –i en totes les llengües del món– no totes les paraules ni totes les construccions gramaticals són regulars. Totes les llengües naturals del món tenen un bon grapat d’irregularitats. Només les llengües artificials, com ara l’esperanto o la interlingua, són completament regulars perquè han estat elaborades per una única persona o per un equip d’unes poques persones i ja s’ha procurat que no n’hi haguera cap, d’irregularitat. Però les llengües naturals han estat creades pels seus parlants, per milions de persones a través dels segles, i presenten nombroses formes que no són regulars, que no són les “esperables”. Totes les llengües conserven eixes formes irregulars que són les tradicionals. Els xiquets, en començar a parlar, tenen tendència a dir formes regulars perquè són les més lògiques, les més naturals, però els adults els corregixen i els ensenyen a usar les formes heretades encara que no siguen

tan lògiques. Això ha sigut sempre així. I el xiquet, en fer-se adult, usarà les mateixes formes que empren els seus majors que són les que han emprat, des de temps immemorials, els seus avantpassats. Per exemple, no és gens estrany que un xiquet xicotet que està ensenyant-se a parlar valencià diga 'escrigut' en lloc d'*escrit*, 'molgut' en lloc de *molt*, 'pongut' en lloc de *post*, 'rigut' en lloc de *rist* o 'prometut' en lloc de *promés* perquè eixes formes regulars són les que li dicta la lògica. Un xiquet xicotet que s'ensenyava a parlar castellà diu 'sabo' en lloc de *sé*, 'cabo' en lloc de *quepo*, 'andé' en lloc de *anduve* o 'rompido' en lloc de *roto*, però és impensable que, en ser adult, continue dient-ho de la mateixa manera. Però en valencià, per desgràcia, cada volta és més corrent sentir *plenar* (o *emplenar*) en lloc d'*omplir*, *apressar-se* en lloc d'*afanyar-se*, *apropar* en lloc d'*acostar*, *proper* en lloc de *pròxim*, *apropament* en lloc d'*acostament*, *rigut* en lloc de *rist*, etc., i, per a més inri, és precisament la llengua normativa –i les persones que es consideren cultes– qui fomenta la substitució de les nostres paraules patrimonials que hem usat durant centenars d'anys per aquest vocabulari acriaturat que és més regular però desfigura la nostra llengua i, a més, és molt recent.

Jo vaig nàixer a Alcoi l'any 1942 i la meua llengua primera, la que vaig aprendre dels meus pares des del bressol, va ser el valencià tradicional d'Alcoi que els meus avantpassats s'havien passat de pares a fills des de temps immemorials. La forma verbal que jo vaig rebre per tradició oral per al verb que expressa la idea de dur una persona o una cosa més a prop d'un lloc determinat és *acostar* i, ho dic sincerament, no recorde haver sentit mai al llarg de la meua vida fins a temps relativament recents cap valencianoparlant –i n'he sentit milers– que diguera *apropar*. *Acostar* és un verb antiquíssim en la nostra llengua que ens hem passat de pares a fills durant segles i segles. El verb *apropar*, en canvi, és un neologisme que té poc més de segle i mig de vida. Joan Coromines, en el seu DECat (VI, 827a28), escriu sobre el verb *apropar* el següent:

Apropar ["*apropant-se* al menut, amb lo gipó ja descordat, li llançà un dels pits a la boca" 1889, Pons Mass. *Trascant p. I. S.*, 14; no encara Lab. 1839-88, ni DAMen.]; *apropar-se* s'usa molt en literatura, però en el parlar popular no l'he sentit més que per Cerdanya, Conflent i proximitat: "ja ens *aprupám* de les Passaderes".

És a dir, Joan Coromines troba el verb *apropar* per primera vegada en el llibre *Trascant per les serres (Quadros de la Segarra)*, de Joan Pons i Massaveu, publicat l'any 1889.

Encara podem trobar-lo en un llibre una mica més antic, publicat a Barcelona l'any 1842. És *Sesión pública del día 2 de julio de 1842 en que se leyó la Memoria y se hizo la adjudicación de premios con arreglo al programa publicado en 20 de febrero de 1841* de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Trobem la forma verbal *apropar-se* en els versos següents de Joaquim Rubió i Ors (1818-1899), *Roudor de Llobregat, ó sía, Los catalans en Grecia, Poema èpich en tres cants*. El trobem en el cant tercer, poema 25, pàg. 69. Diu:

Mès ¡qual sa admiració, qual sa sorpresa
Fou quant al **aproparse** al qui la plana,
Com serp ferida, revolcantse besa,
Coneix, la gorra al tréurerli de llana,
A un vil esclau de Jordi, y en sa presa
De són cor á la hermosa soberana
Per qui en impúdich fòch aquell cremaba
Y que á folgar ab ella á Armenia anaba!

Aquests versos els va escriure Joaquim Rubió i Ors a començament de la dècada dels 40 del segle XIX, quan tenia uns 22 o 23 anys. Més avant els va publicar en el llibre *Lo Gayter del Llobregat*. Una segona edició d'aquest llibre, corregida i notablement augmentada, la va publicar la llibreria de Joseph Rubió l'any 1858.

L'existència d'aquest poema ens la va fer conèixer Joan-Carles Martí i Casanova en un missatge enviat a la llista Migjorn el 27 de novembre del 2012.

Sembla bastant clar, doncs, que a Catalunya, al llarg del segle XIX, es va començar a usar *apropar*. Però era només un ús esporàdic i fonamentalment literari, ja que, en el llenguatge del carrer, continuaven emprant-se *acostar* i els altres verbs patrimonials catalans equivalents que s'havien utilitzat sempre i que han continuat usant-se fins al segle XXI.

I, de la mateixa manera que formem *apropar*, emprant exactament el mateix mecanisme, com que el castellà de *lleno* fa *llenar*, nosaltres de *ple* creem *plenar* –verb no normatiu però que he sentit moltes voltes en valencià–, així com la variant formal –i normativa– *emplenar*, i usem cada volta més aquests verbs nous en lloc del patrimonial *omplir* que utilitzem des del segle XIV. El DCVB ens informa que *emplenar* “és paraula viva en el llenguatge parlat del Rosselló, Vallespir, Conflent, Capcir, Cerdanya, Empordà i Gironès, i probablement en altres comarques de la Catalunya oriental”. Ara bé, jo puc assegurar que en els parlars valencians no s'usa ni s'ha usat mai aquest verb. Als valencians el verb *emplenar* ens és totalment alié.

Jo recorde haver sentit el verb *plenar* a Benissa i en altres poblacions de la Marina ja en els anys seixanta del segle XX, és a dir, que no és una cosa d'ara mateix. Aquest verb també és d'us habitual en la comarca del Baix Vinalopó. Carles Segura Llopes, en l'entrada *plenar* del seu llibre *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*, escriu:

plenar Cre., SPo., Gua., Elx., Totcom. jóv. VG. **omplir**

I en l'entrada *omplir* escriu:

omplir Elxrur., Alt., Tor. Fer ocupar, completar, omplir. Altr. denom. **plenar**

Com podem veure, Carles Segura ens informa que *plenar* s'usa a Crevillent, Santa Pola, Guardamar i Elx, però que ja l'usen els jóvens de tota la comarca, és a dir, que d'ací a no gaires anys ningú coneixerà el verb *omplir* en el Baix Vinalopó.

Curiosament, Joan Coromines, en el seu DECat (VI, 603b16), escriu sobre el verb *plenar* el següent:

Un *plenar* (invenció del dicc. Salvat) no crec que existeixi.

Com veiem, Joan Coromines pensava que el verb *plenar* se l'havien inventat els redactors del diccionari Salvat i que, en realitat, no existia. Doncs ja veiem que anava ben lluny d'osques.

Apressar-se és un neologisme format a partir del substantiu *pressa*, neologisme que tenim documentat per primera volta en el *Diccionari de la llengua Catalana ab la correspondència castellana i llatina* de Pere Labèrnia de l'any 1839 i que, en el fons, no és més que una mala còpia del castellà *apresurarse*. Lògicament hem d'evitar usar un castellanisme tan evident i tan lamentable com *donar-se pressa* –que considere totalment inacceptable però que, inexplicablement, l'AVL l'ha inclòs en el *Diccionari normatiu valencià* i, per tant, és ja normatiu–. També hem d'evitar usar, evidentment, el calc *apressurar-se*, que ja he sentit en diverses ocasions. Tant els verbs *apressar-se* i *apressurar-se* com la locució *donar-se pressa* són solucions pèssimes per al concepte “fer les coses de manera ràpida, amb pressa”, perquè per a expressar aquest concepte ja tenim *afanyar-se*, un verb patrimonial que fem des del segle XIII i que ha arribat ben viu al segle XXI i, per tant, no ens cal cap innovació, n'hi ha prou amb continuar dient-ho com ho hem après dels nostres pares, com ho hem heretat dels nostres avantpassats, com s'ha dit sempre en la nostra llengua.

I també, formats de la mateixa manera, tenim *pol·lucionar* –no normatiu però que cada volta s'usa més– format a partir de *pol·lució*, quan tenim *pol·luir*, documen-

tat en el segle XIV, i *col·lisionar* –no normatiu per a l'IEC però sí per a l'AVL– quan tenim *col·lidir* que inclouen com a normatiu tant el DIEC com el DNV.

¿És possible que paraules regulars diferents de les paraules patrimonials irregulars s'hagen creat en el si de la nostra comunitat lingüística en determinats moments de la nostra història? Jo respondria que no únicament és possible sinó que és segur que sí, que se n'han format moltes en diferents moments, però que, en la majoria dels casos, la comunitat de parlants no ha consentit que prosperaren. De la mateixa manera que en l'organisme de qualsevol ésser humà apareixen en diferents moments de la seua vida cèl·lules canceroses però, afortunadament, molts poques persones desenvolupen tumors cancerosos perquè el sistema immunitari destrueix a temps eixes cèl·lules malignes, en les llengües apareixen paraules i variants formals deturpades que el conjunt de parlants, generalment, no permet que prosperen.

Segur que paraules com ara *apropar* (= acostar), *plenar* (= omplir) o *olar* (= ordre) han nascut en diversos moments de la història de la nostra llengua i en diferents llocs del nostre domini lingüístic, però no han prosperat.

Hem vist que Joan Coromines va trobar el verb *apropar* per primera volta en el llibre *Trescant per les serres*, de Joan Pons i Massaveu, publicat en 1889 i hem vist que també apareix en un poema de Joaquim Rubió i Ors publicat en 1842. El 27 de novembre del 2012, en un missatge enviat a la llista Migjorn, el col·litaire Emili Sáez Aranda ens va informar de l'existència del llibre *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524*, de Josep Lladonosa i Pujol, publicat per l'IEC l'any 1970, que inclou el document lleidatà *De trametre letres sobre lo fet del Studi* –document de 1464– en el qual trobem:

Més, proposaren, com ere delliberat, fer letres a la ciutat de Oscha e altres ciutats e viles sobre lo Studi e legir en aquell, les quals letres són ja fetes e speraven que mossèn Pou volie anar a la fira de Oscha e portar-les-hie, però Sent Luch se **aprope**, sí·ls serie vist que al present per algun correu anassen dites letres.

La forma verbal *aprope* que trobem en aquest document medieval és un vocable que apareix una única volta en el període de set segles comprés entre primeries del segle XII i primeries del XIX. Potser no fóra cap heretgia lingüística considerar-lo un hàpax durant eixe període tan extens. És un ús aïllat del verb *apropar* que ens demostra clarament que totes aquestes construccions regulars –*apropar*, *plenar*, etc.– s'han produït espontàniament en el si de la comunitat catalanoparlant en diferents moments i en diversos llocs al llarg de la història, però han estat fets esporàdics, aïllats, que han sigut com els focs d'artifici, que

brillen un instant i s'apaguen de seguida. Però actualment, per a desgràcia nostra, la cèl·lula maligna del verb *apropar* s'ha convertit en tumor maligne en una bona part de la nostra àrea idiomàtica, sobretot a Catalunya a on sembla que, lamentablement, s'han eradicat de la llengua dels mitjans de comunicació el verb *acostar* i els seus sinònims patrimonials catalans. Açò té una influència negativa molt gran en els parlants que cada volta empren més el verb *apropar* en la seua parla quotidiana i acabaran oblidant el verb *acostar* i els seus equivalents genuïns. Afortunadament, sembla que aquest tumor maligne no ha afectat gaire, per ara, els parlants de les illes Balears. I, pel que fa a les comarques valencianes, només el Maestrat i, amb molta més intensitat i virulència el Baix Vinalopó, han patit l'embranzida de l'espuri *apropar*. Joan-Carles Martí i Casanova, gran coneixedor del parlar elxà, ja ens va informar d'aquesta circumstància en diversos missatges enviats a la llista Migjorn en juny del 2006 i, més avant, en missatges posteriors enviats el 2009, 2010 i 2012, ho va reafirmar. Carles Segura Llopes, en l'entrada *apropar* del seu llibre *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*, escriu:

apropar Aproximar, esdevenir prop. Altr. denom. menys habituals **acostar**

Com veiem, Carles Segura ens diu que *apropar* és d'ús generalitzat en tota la comarca en la qual encara s'usa, però més poc, el tradicional *acostar* propi de la zona. Sembla lògic pensar que d'ací a uns pocs anys ningú se'n recordarà en el Baix Vinalopó del verb que empraven els seus avantpassats.

Açò ¿és així, potser, perquè, en castellà, *acostarse* significa 'gitar-se'? ¿És també per eixe mateix motiu que actualment ja ningú diu ni escriu *colgar* –que en castellà significa 'penjar'– i tothom diu i escriu *enterrar*? ¿Ens trobem, tal volta, amb una actitud de servilisme lingüístic, de submissió envers el castellà? Els qui fan eixe ús abusiu del verb *apropar*, sobretot en els mitjans de comunicació, ¿actuen com a caudataris que afalaguen servilment el seu amo? Caldria que tots meditàrem sobre aquesta possibilitat.

Els vocables infantiloides i castellanitzants que hem exposat són molt perjudicials per a la nostra llengua, no perquè siguen roíns per ells mateixos, que no ho són ni miqueta ni gens ja que són paraules catalanes ben formades, sinó perquè el seu ús indiscriminat i generalitzat condemna a mort els mots tradicionals que hem usat durant un bon grapat de segles i que encara usem, mots que deien els nostres avantpassats i que encara diem nosaltres, mots que trobem en els texts literaris des de l'edat mitjana fins a l'actualitat i, d'eixa manera, transformen la nostra llengua desfigurant-la i empobrint-la.

Vull deixar ben clar que no estic pas en contra del verb *apropar* des d'un punt de vista lingüístic, del que estic radicalment en contra és de l'ús quasi exclusiu que se'n fa en els mitjans de comunicació, tant els escrits –en paper i digitals– com els audiovisuals –ràdio i televisió–, que influïxen de manera molt notable en els parlants, sobretot els més jòvens. I, per desgràcia, l'escola i alguns escriptors –no tots, afortunadament– no ajuden gens a frenar aquesta situació tan lamentable i desastrosa, ans al contrari, la fomenten.

El dimarts 25 de setembre del 2018 vaig entrar en el CIVAL (Corpus informatitzat del valencià de l'AVL) i vaig comprovar els resultats que obtenia per a les formes verbals d'*apropar*. En vaig obtenir 1.608: 1 de l'any 1910, 28 del període comprés entre 1924 i 1949 i els 1579 restants, tots de 1950 en avant. Com veiem, tots dels segles XX i XXI i cap de segles anteriors al XX.

Hem de preguntar-nos: ¿volem transformar el valencià en una llengua cada volta més regular i més acostada al castellà o volem conservar-la tal com l'hem heretada dels nostres avantpassats? El valencià serà el que els valencians vulguem que siga. Fóra bo que tots reflexionàrem una miqueta sobre açò.

NOTA: El text literari que he trobat en el CIVAL datat l'any 1910 en el qual apareix la paraula *apropar* correspon a *L'oncle Canyís*, adaptació que va fer Manuel Sanchis Guarner de *Cañís y cañisaes*, llibre publicat per la impremta de la Viuda de Manuel Vidal l'any 1950 a Monòver, en el qual figura com a autor Amaci Martínez Ruiz. L'estudiós monoverí Joan Serrano Vidal em diu que eixe text no correspon a cap article dels que Joaquim Amo Abad va publicar en el diari El Pueblo (de Monòver) a començaments del segle XX sinó que el va escriure Amaci Martínez Ruiz a posta per a publicar-lo en el llibre *Cañís y cañisaes*. Així doncs, eixe text no es pot datar en 1910 com ha fet el CIVAL sinó en 1950.

Bibliografia

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA; *Diccionari normatiu valencià*. (Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, València, 2016) [= DNV].
- ALCOVER, Antoni Maria & MOLL, Francesc de Borja (amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner i Anna Moll Marquès). *Diccionari Català-Valencià-Balear* (10 volums). (Editorial Moll, Palma de Mallorca, 1988) [= DCVB]
- AMO ABAD, Joaquim; *L'oncle Canyís*. (Adaptació feta per Manuel Sanchis Guarner de *Cañís y cañisaes*) (Editorial L'Estel, València, 1973)
- COROMINES I VIGNEAUX, Joan; *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*. (10 volums, Curial Edicions Catalanes, Barcelona, 1980-1991) [= DECat].
- LABÈRNIA ESTELLER, Pere; *Diccionari de la llengua Catalana ab la correspondència castellana i llatina*. (Impremta de Josep Maria Bocabella, Barcelona, 1939-1940)

- LLADONOSA I PUJOL, Josep; *L'Estudi General de Lleida del 1430 al 1524*. (Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1970)
- MARTÍNEZ RUIZ, Amanci; *Cañís y cañisaes*. (Impremta Viuda de Manuel Vidal, Monòver, 1950)
- PONS I MASSAVEU, Joan; *Trescant per les serres (Quadros de la Segarra)*. (Biblioteca de L'Avenç, Barcelona, 1892)
- REIAL ACADÈMIA DE BONES LLETRES DE BARCELONA; *Sesión pública del día 2 de Julio de 1842 en que se leyó la Memoria y se hizo la adjudicación de premios con arreglo al programa publicado en 20 de febrero de 1841*. (Impremta d'Antoni Brusi, Barcelona, 1842)
- RUBIÓ I ORS, Joaquim; *Lo Gayter del Llobregat*. (2a edició, Llibreria de Joseph Rubió, Barcelona, 1858)
- SEGURA LLOPES, Carles; *Una cruïlla lingüística. Caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. (Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant, Alacant, 2003)

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn